

# j/m

## Voor Ouders

WWW.JMOUDERS.NL

### BASTIAAN RAGAS

'Ik wil die grote, sterke vader zijn'

### STRALING

Hoe veilig is een mobieltje voor je kind?

10 pagina's

### DOSSIER AUTISME

### VOOGDIJ REGELEN

Wie zorgt er voor je kind als jij er niet meer bent?

### BASISSCHOOL

Engels vanaf de kleuterklas: de voor- en nadelen

**KLIK & WIN**

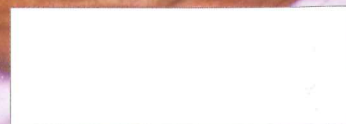
We geven voor

**€ 6682,-**

aan speelgoed weg!

# Rust in de tent!

In 5 stappen  
je gezin in balans



## En verder

### Columns

Helaas, Rocco Mooij is ziek

Anne Elzinga **79**

### En verder

Van de redactie/ Colofon **5**

Nieuws voor ouders **11**

Word nu abonnee **22**

Als je 't mij vraagt... **23**

Nu op de site **28**

Op de foto: Muziekles **38**

Boeken: Lekker eng! **51**

Tischa's opvoedpagina **63**

Aan tafel: Chorizotaart **64**

Maar ik dacht dat jij... **86**

Webshop **88**

Geintje, Fokke & Sukke **89**

Volgende maand **91**

Voogdij regelen

### Leg het vast en laat het los

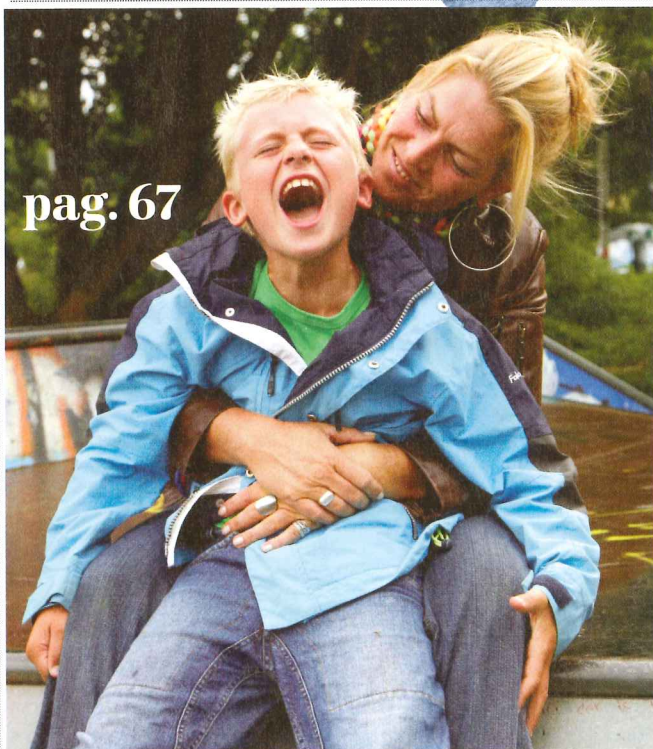
Wie zorgt er voor je kinderen als jou iets overkomt? Het nut van een testament. **pag. 58**



Visie

### Stuur ze het bos in!

Dat bestaat dus ook nog: een natuurtekortsyndroom. IVN-directeur Jurr van Dalen legt het uit. **pag. 80**



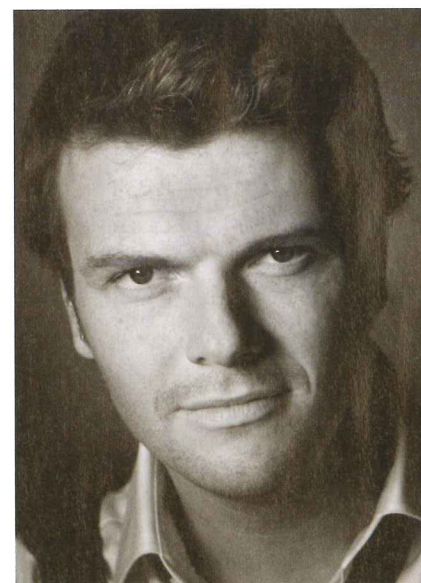
pag. 67

10  
pagina's

Dossier

### Alles over autisme

Ruim 1 op de 100 kinderen heeft een vorm van autisme. Femke Vonk, journalist en moeder van een zoon met autisme, legt uit wat dat betekent. En: wat het voordeel kan zijn van speciaal onderwijs.



**Bastiaan Ragas**

'Ik wil die grote en sterke vader zijn'  
**pag. 24**



# Leven in een onbegrijpelijke wereld

Ruim één op de honderd kinderen is autistisch. Maar wat is dat precies? En wat is het verschil tussen autisme, PDD-NOS, Asperger en andere aanverwante stoornissen? Journalist Femke Vonk, zelf moeder van een zoon met autisme, Jesse (8), stelde een verhelderend dossier samen voor J/M.

## 1 Wat is autisme?

Autisme is een stoornis in de prikkel- en informatieverwerking, die wordt veroorzaakt door een andere hersenstructuur. Binnenkomende prikkels worden anders gefilterd en verwerkt. Het filter kan te 'gesloten' zijn, waardoor een kind te weinig op prikkels reageert. Hij reageert niet op zijn naam of brandt zich zonder een pijnreactie te geven. Maar vaak is het filter te 'open', waardoor alle zintuiglijke waarnemingen als een bom binnenkomen. Het selecteren en ordenen van al die prikkels om er daarna een zinvolle betekenis aan te geven, is een probleem. Het hoesten van een klasgenootje, het gezoem van de tl-buis, een scheefliggend boek, kunnen veel belangrijker zijn dan de stem van de juf. Het schoolplein kan een beangstigende kakofonie van geluiden zijn. Te weinig, te veel of 'verkeerde' prikkels blijven hangen. Het geheel raakt zoek door

**In de praktijk** Een korte wandeling met Jesse: 'Mama, zie je de bril van die meneer, hoor je die trein, ik ruik pannenkoeken, voel je die muziek in je hart, ik kan mijn koekje niet doorslikken, waarom heeft zij twee kleuren veters...' Als ik hem hoor praten word ik al moe. Hoe moet het zijn als je al die dingen zelf zo sterk voelt, ziet, hoort, ruikt en proeft?

de details en het leggen van verbanden vraagt meer tijd en concentratie en is vermoeiend. De ontwikkeling van taal, sociale vaardigheden, beeldend vermogen, emoties, motoriek, zelfbeeld en fantasie verloopt daardoor vertraagd en anders.

## 2 Hoe uit autisme zich?

Kinderen met autisme beleven hun ervaringen anders, hebben andere verwachtingen. Ze denken en zien in details, vatten taal letterlijk op, hebben moeite met het begrijpen van lichaamstaal en missen sociale finesse. Dit maakt nieuwe situaties complex en botsingen liggen constant op de loer. Het gedrag dat daaruit ontstaat, is eigenlijk een gevolg van het autisme: ze zien op tegen veranderingen, worden angstig en snel boos omdat ze weer iets niet begrijpen, vinden onbegrip voor hun reacties in de omgeving en dan gaat er nog meer mis. Kinderen met autisme krijgen dan ook heel wat labels mee: koppig, gedragsgestoord, onbeleefd, bizar, egoïstisch, vreemd... Maar dit gedrag komt voort uit onmacht, niet uit onwil. Kinderen met autisme zijn niet moeilijk: ze hebben het moeilijk!

## 3 Waarom lijken kinderen met autisme zo egoïstisch?

Een kind met autisme kan zich moeilijk inleven in een ander. Dat een ander mens een eigen belevingswereld heeft, is lastig te bevatten. Dat maakt het moeilijk te voorzien hoe een ander op jouw gedrag zal reageren. Logisch dat de wereld een onvoorspelbare chaos is! De Sally-Anne-test (Baron-Cohen e.a., 1985) is een stripverhaaltje dat dit gebrek aan inlevingsvermogen heel duidelijk maakt. In het stripje zijn Sally en Anne vriendinnetjes. Sally komt de kamer in met een mandje, Anne met een doos. Sally legt een knikker in haar mandje en verlaat de kamer. Anne pakt de knikker van Sally uit het mandje en stopt de knikker in haar doos. Sally komt terug. Waar zal zij de knikker zoeken? Voor het antwoord wordt duidelijk een beroep gedaan op ons inlevingsvermogen. Immers, Sally heeft de knikker in haar mandje achtergelaten en zal daar dus kijken. Zo'n 80 procent van de vierjarigen - maar ook van de kinderen met het syndroom van Down - doorziet dit. Van de (ook oudere) kinderen met autisme is dat slechts 20 procent! Toch blijken kinderen met autisme zich in een rustige één-op-één situatie, best in een ander te kunnen (leren) verplaatsen. Maar in een situatie van alledag, in een groep waar meerdere dingen tegelijk gebeuren en een snelle reactie nodig is, kunnen ze deze vaardigheid (nog) niet vloeiend toepassen. Door het te trainen kan dit inlevingsvermogen zich wel verder ontwikkelen.

## 4 Zijn alle autisten stil en in zichzelf gekeerd?

De mate waarin en de manier waarop een kind met autisme contact legt, kan per kind, per situatie én per periode in het leven verschillend zijn. Er zijn kinderen die zelf geen contact leggen en ook niet reageren op uitnodiging van anderen. Een andere groep reageert wel op contact maar zoekt het zelden zelf. Ze doen wat van hen verwacht wordt, maar nemen geen initiatief. Een derde groep zoekt wel actief contact, maar op een manier die vreemd overkomt; ze hebben weinig gevoel voor sociale grenzen en het contact is niet wederkerig. Kinderen met de nodige intellectuele capaciteiten weten zichzelf op den duur sociale regels aan te leren. Hun gedrag komt dan stijf en formalistisch over; ze redden zich in het sociale leven door hun hoofd te gebruiken, maar de intuïtie om de nuances aan te voelen, ontbreekt. ▶





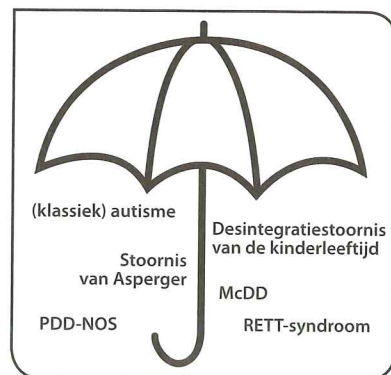
**In de praktijk** Stel je voor dat je je moet handhaven op Mars. Je kunt niet anders dan afkijken wat de locals doen, proberen hun taal te doorgronden en hun spelregels te begrijpen. En dat terwijl niemand mag ontdekken dat jij van een andere planeet komt en er ook nog eens constant meteorietstenen om je oren suizen. Hoe fijn zou het zijn als iemand je beschermt, helpt, inwijdt in hun cultuur en zich misschien zelfs een beetje in jouw cultuur verdiept?

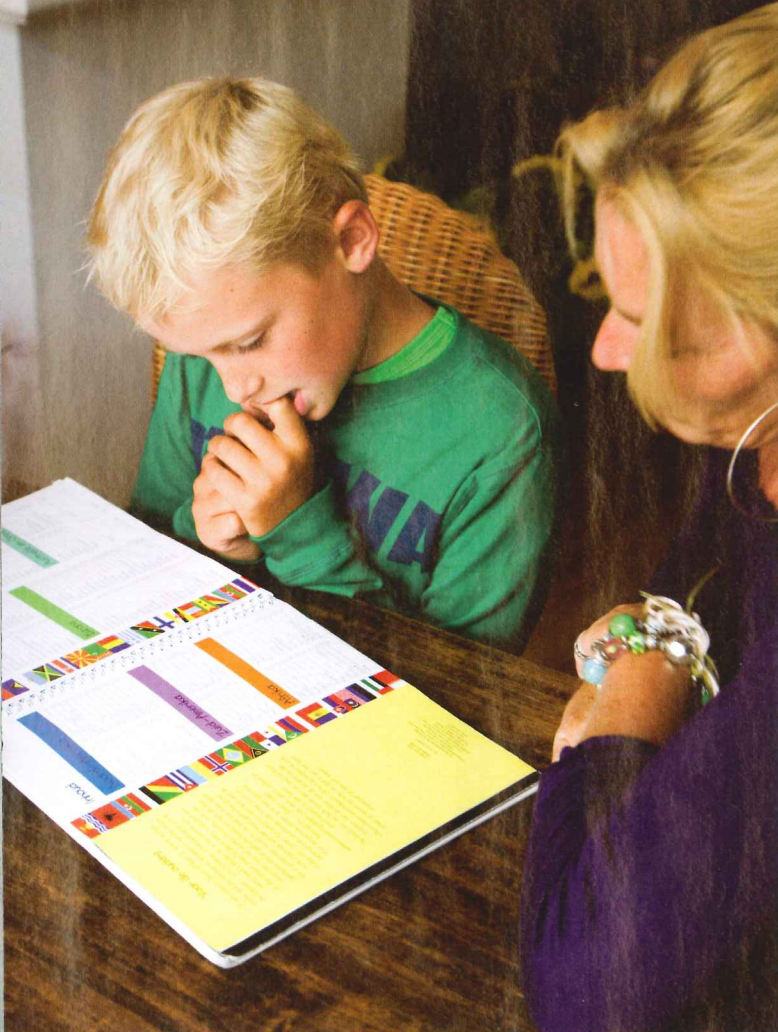
## 5 Waar komt het beeld vandaan van het autistische kind dat met wieltjes draait?

Kinderen met autisme zoeken vaak houvast in rituelen, herhalende bewegingen, fixatie op bepaalde voorwerpen of het eindeloos praten over bepaalde onderwerpen: een preoccupatie. De intensiteit varieert per persoon en kan toenemen in perioden van stress. Vroeger moest zo'n *fiep* de kop ingedrukt worden. Maar kinderen met autisme stoten al zo vaak hun neus: waarom zou je ze iets wat ze goed kunnen ontzeggen? Zolang het de ontwikkeling niet ernstig belemmert, kan er ook creatief gebruik worden gemaakt van zo'n *fiep* en kan het hen helpen hun talenten te ontwikkelen.

## 6 Welke vormen van autisme zijn er?

De meest voorkomende vormen zijn: (klassiek) autisme, stoornis van Asperger en PDD-NOS. Daarnaast zijn er nog een aantal minder voorkomende stoornissen. Iedere stoornis kent vele vormen en gradaties en ieder kind heeft zijn eigen karakter, ervaringen en (on)mogelijkheden. Geen twee mensen met autisme zijn gelijk. De stoornis van Asperger onderscheidt zich van klassiek autisme doordat de spraakontwikkeling normaal verloopt en er sprake is van een (boven)gemiddeld IQ. Praten is echter niet hetzelfde als communiceren! Kinderen met PDD-NOS vertonen wel duidelijk afwijkend gedrag, ►





maar voldoen niet aan de criteria voor een van de andere stoornissen; het is in wezen een 'restcategorie'. De etikettes 'PDD-NOS' of 'Asperger' betekenen echter niet dat het gaat om een lichte of zwaardere vorm van autisme. Bovendien is de gestelde diagnose geen vaststaand gegeven; de symptomen kunnen met de tijd veranderen. Omdat de basisproblematiek gelijksoortig is, maar de uitingsvormen zo divers en individueel, spreekt de Nederlandse Vereniging van Autisme (NVA) dan ook liever van een *autismespectrum*, een veelkleurig continuüm dat de stoornissen verbindt. In het spraakgebruik wordt met autisme dan ook meestal het hele autismespectrum bedoeld. Circa 75 procent van de mensen in dit spectrum is normaal-tot hoogbegaafd. Opvallend is dat autisme vier keer vaker wordt vastgesteld bij jongens dan bij meisjes.

## 7 Hoe komt het dat autisme steeds vaker voorkomt?

In de jaren negentig ging men er nog vanuit dat 1 op de 500 kinderen een vorm van autisme had. De huidige cijfers spreken van ruim 1 op de 100 kinderen. Door deze stijging wordt in de media nog wel eens gesproken van een 'hype'. Dit is zeker niet het geval. Volgens de NVA is er eerder sprake van onderdiagnostiek dan overdiagnostiek. Dat autisme vaker wordt vastgesteld, hangt samen met verschillende zaken. Er is meer bekend over autisme, het wordt sneller herkend. Daarnaast is de maatschappij veranderd. Er wordt meer gedacht in diagnoses. Dat heeft te maken met de rol van zorgverzekeraars, maar ook met het feit dat mensen in onze huidige maatschappij sneller buiten de boot vallen als ze niet overal in mee kunnen. Er volgt eerder onderzoek en mogelijk een diagnose. Ook is de maatschappij veeleisender geworden. Banen zijn complexer en het sociale contact neemt een veel grotere plaats in dan vroeger. Daar wordt op school al op geanticipeerd. Er moet in groepjes

**In de praktijk** Voor 'de diagnose' ergerde ik me soms aan Jesse's ongeremdheid. Wilde het schaamrood me nog wel eens naar de kaken stijgen als de loodgieter te eten werd gevraagd. Nu is er begrip en acceptatie. Dat brengt mooie momenten met zich mee. De meeste mensen gaan graag mee in Jesse's wereld. De prachtigste gesprekken ontstaan. Oké, misschien niet met die ene Jehova-getuige. Hij wilde sowieso al niet blijven eten en toen Jesse vroeg of hij met zijn moeder wilde trouwen, verdween als bij toverslag zijn voet van de drempel. Ongezellige man.

## Puberteit en autisme

Gierende hormonen, een veranderend lijf, het groeiende belang van vrienden, de eerste verliefdheid... De puberteit is voor alle kinderen een spannende fase. Kinderen met autisme staan voor een extra grote uitdaging. Ook zij gaan zich afzetten tegen beschermende ouders, hun eigen plek opeisen. Maar hun zelfbeeld is niet altijd even reëel en hun zelfredzaamheid sluit vaak niet aan bij wat ze willen. Ook de gebruikelijke zoektocht naar de eigen identiteit heeft een extra dimensie: het gaat er niet alleen om uit te vinden wie je zelf bent, maar ook wat bij jou als persoon hoort en wat bij jouw autisme hoort. Het gebrek aan sociaal inzicht, organisatietalent, planningsvermogen en zelfplossend vermogen kunnen de middelbare schooltijd tot

een heel moeilijke periode maken. De *Pubergids autisme* geeft een heldere blik in hun wereld. Hoewel dit boek ook gelezen kan worden door ouders, leerkrachten en begeleiders, is het vooral bedoeld als handleiding voor pubers met autisme. Het helpt hen de puberwereld te begrijpen. Wat is puberteit, hoe 'werkt' de middelbare school, hoe plan je huiswerk en maak je boekverslagen, hoe ga je met geld om? Natuurlijk komen ook verliefdheid en seks aan de orde: welke soorten aanrakingen zijn er en wanneer kun je ze gebruiken, wat zijn valkuilen als je verliefd bent en autisme hebt, wat zijn loverboys en hoe verbreek je een verkering?

*Pubergids autisme*, Caroline van der Velde, € 18,95, ISBN 9789057122514

gewerkt worden en spreekbeurten gegeven; er wordt veel meer van kinderen verwacht.

8

### Is autisme te genezen?

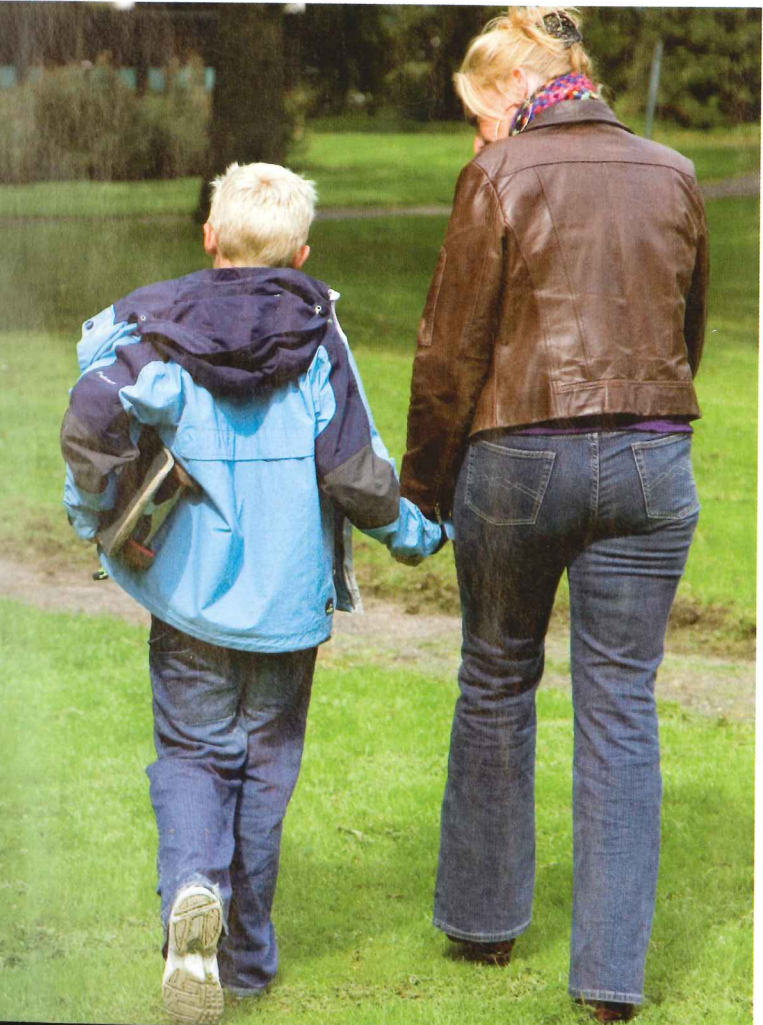
Nee. Autisme is een aangeboren stoornis in de hersenen waarbij erfelijkheidsfactoren een zeer grote rol spelen. Autisme is

- volgens de huidige stand van de wetenschap - niet te genezen, het is een blijvende handicap. Het is echter belangrijk onderscheid te maken tussen de kern van het autisme en de secundaire kenmerken ervan. Een kernprobleem, zoals een gebrek aan sociale vaardigheden, kun je trainen maar blijft in zekere mate altijd een gebrek. Een gebrek waarmee het kind en zijn ►

ADVERTENTIE







**In de praktijk** Jesse hangt de clown uit. Iedereen vindt het prachtig. Dan wordt het minder leuk, het wordt vervelend, het wordt irritant. 'Jesse, hou op!' helpt niet. Jesse vindt het leuk, dus is het toch leuk? Jesse gaat door. Tot hij een klap krijgt. Hij is diep gekwetst. Geen enkel benul waar die klap voor was. Hij stampst naar binnen, plettert de deur dicht... ruit stuk! Boos worden om de kapotte ruit heeft geen zin. Wéér geduldig uitleggen waar het misging, uiteindelijk wel.

omgeving kan leren omgaan. Secundaire kenmerken, zoals slaapproblemen en agressief gedrag, hebben weliswaar heel direct met het autisme te maken, maar kunnen met de juiste aanpak - en als het kind zich veilig voelt - absoluut behandeld worden.

9

### Wat is hun toekomstperspectief?

De kern van het autisme zal nooit verdwijnen. Maar met een fijne omgeving en de kans om kwaliteiten te ontwikkelen, kunnen ook mensen met autisme zeker een gelukkige toekomst tegemoet gaan. Een vroegtijdige diagnose helpt, maar begrip is nog veel belangrijker. De statistieken zijn niet positief als het gaat over zaken als werk, relaties en zelfstandig wonen. Maar met leven naar de statistieken is niemand gebaat. Reëel zijn is belangrijk, maar vergeet niet hoeveel er mogelijk is. Door hun hersenstructuur zijn mensen met autisme veel beter in het denken in details dan in de grote lijnen. Zij zien, horen en merken andere dingen op. In allerlei situaties - en zeker in bepaalde beroepen - kan dat juist goed van pas komen.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat rond de hightechbedrijven in bijvoorbeeld Eindhoven, Cambridge en Silicon Valley het aantal kinderen met autisme hoger dan gemiddeld is. Mensen met autisme zijn vaak erg goed in exacte wetenschappen en vinden gemakkelijker een baan in de technologische sfeer. Ze vestigen zich in de omgeving en gezien de erfelijke factor bij autisme is de kans groter dat ook hun kind autisme heeft. Zo ontstaat een vicieuze cirkel.

10

### Er komt een autistisch vriendje bij ons spelen. Waar kan ik op letten?

Er zijn kinderen met autisme die liever op zichzelf zijn. Maar veel kinderen verlangen naar vriendjes en lijden eronder dat het vriendschap sluiten niet lukt. Of dat vriendjes op een gegeven moment afhaken. Een uitnodiging om te komen spelen is dan ook vast welkom. Overleg misschien even met de ouders; ieder kind met autisme is anders.

Wat is handig om te weten, zodat de afspraak lekker loopt en iedereen het naar z'n zin heeft? Bedenk verder dat kinderen met autisme moeilijk samenhang zien in wat ze waarnemen. Hierdoor hebben ze een gebrekkig tijdsbesef en willen ze graag van tevoren weten hoe de dingen gaan. Zorg dat het spel iets meer structuur heeft. Wil je een uitstapje maken? Kies dan liever voor een kleine speeltuin, het bos, het strand, of een museum dat aansluit bij de interesse van de kinderen. Leuke musea zijn bijvoorbeeld het Spoorwegmuseum, Aviodrome, Naturalis, Museon, Nemo. Hier kunnen kinderen zelf dingen ontdekken zonder dat ze dat per se met anderen moeten doen, terwijl ze toch samen op stap zijn. Maar vergeet vooral niet dat het kind geen autisme is: het autisme is slechts een onderdeel van het kind. ▶

## Autismecongres

Op 24 en 25 oktober organiseert de Nederlandse Vereniging voor Autisme in de Utrechtse Jaarbeurs een congres. Aanmelden kan nog via [www.autisme.nl](http://www.autisme.nl).

## Hoe ga je om met autisme?

- Zorg voor overzicht en structuur, in de ruimte en in de tijd.
- Gebruik geen beeldspraak of woordgrapjes: taal wordt letterlijk opgevat.
- Bedenk dat een kind met autisme geen intrinsieke motivatie heeft. Werk met beloningen of zoek een andere manier om hem te motiveren.
- Zelfstandig werken is moeilijk. Geef kleine opdrachten en snelle feedback over het resultaat.
- Maak afspraken, stel regels op.
- Afwijken van de regels is vragen om eindeloze discussies of grote frustraties.

## Bronnen

- Documentatie Nederlandse Vereniging van Autisme
- Leony Coppens, klinisch psycholoog bij Zonnehuizen, een instelling die diagnostiek, behandeling, begeleiding en onderwijs biedt aan kinderen en jeugdigen met ontwikkelingsstoornissen.
- <http://femkevonk.web-log.nl/planetjesse>

**Meer weten?** Op [www.jmouders.nl/autisme](http://www.jmouders.nl/autisme) vind je:

- nuttige websites
- tips voor boeken om voor te lezen (vanaf 5 jaar) of zelf te lezen
- speelfilms waarin autisme een rol speelt
- eerdere artikelen uit J/M, bijvoorbeeld over autisme op de middelbare school
- vragen en adviezen van andere ouders in een forumdiscussie

**Zie ook onze lezersaanbieding op pagina 22!**

ADVERTENTIE



**Ga naar [www.blueband.nl](http://www.blueband.nl)**

Check of jouw kind de goede vetten binnen krijgt. Goede, essentiële vetten zijn belangrijk voor een gezonde celgroei en daarom ook onmisbaar voor kinderen.

**GOEDE, ESSENTIELE VETTEN VOOR GEZONDE CELGROEI**

## Op de speciale school

# ‘Ieder kind heeft z’n eigen sleuteltje’

Ruim 75 procent van de kinderen met autisme heeft een gemiddeld IQ of hoger. Maar zonder extra zorg lopen velen vast op school. De keus is dan: regulier onderwijs met extra begeleiding of speciaal onderwijs. De Berg en Boschool in Bilthoven is zo’n speciale school voor kinderen met autisme. J/M nam een kijkje.

Een ogenschijnlijk heel gewone school blijkt bij een rondleiding al snel bijzonder. De gebruikelijke rijtjes tafels hebben waar nodig plaatsgemaakt voor werkplekken langs de muren. Voor extra prikkelgevoelige kinderen zijn ze zelfs afgeschermd met een wandje. In het midden staat de instructietafel waaraan groepsactiviteiten plaatsvinden. Op ieder schoolbord hangt een werkklok, waarop met een rode schijf een tijdvak kan worden aangegeven dat vervolgens wegtikt. Zo wordt duidelijk

hoeveel tijd nog rest tot de volgende activiteit. En overal hangen lijstjes: met schoolregels, groepsregels, individuele regels. Zelfs de speeltoestellen hebben regels! De Berg en Boschool biedt zowel basis- als middelbaar onderwijs. Mieke Montanus, als orthopedagoog werkzaam op de school: ‘Bij ons onderwijs houden we rekening met de informatieverwerkingsproblematiek en de communicatieve problemen van de leerlingen. We bieden ze een veilig leerklimaat. Dat betekent dat je voorspel-

baar bent, prikkels reguleert, steeds de essentie verheldert. Daarnaast is er veel aandacht voor sociale vaardigheden, communicatie, spel en zelfstandigheid. We willen de kinderen niet alleen afleveren met een diploma, maar ze ook voorbereiden op een leven in de maatschappij.’

### Werken aan zelfstandigheid

De klassen in het basisonderwijs hebben maximaal 13 leerlingen, ingedeeld naar leeftijd én niveau, met een leerkracht en een klassenassistent. Het voortgezet onderwijs kent klassen van maximaal 9 leerlingen, met één mentor van wie de kinderen de meeste uren les hebben. Alleen voor de vakken waarbij speciaal lesmateriaal nodig is, zoals techniek en biologie, wordt van lokaal gewisseld.

Montanus: ‘Op ons voortgezet onderwijs werken we naar steeds meer zelfstandigheid toe. De kinderen krijgen verantwoordelijkheden waardoor ze zich verder kunnen ontwikkelen. Er zijn interne stages: fietsen opknappen, het terrein bijhouden, de oudste groepen hebben de dependance helemaal zelf geschilderd! Ook organiseren we externe stages, bijvoorbeeld bij een verzorgingstehuis. Ze voorbereiden op de toekomst, zorgen dat ze een reëel perspectief hebben en samen met hun uitvinden wat ze nog moeten leren en hoe ze dingen kunnen compenseren, is heel belangrijk.’

### Speciaal of regulier onderwijs?

Veel kinderen met autisme en een (boven)gemiddeld IQ gaan naar het regulier onderwijs. Vaak met extra ondersteuning uit het zogenaamde Rugzakje, een leerlinggebonden budget waaruit extra begeleiding kan worden bekostigd. Dit kan gaan om hulp bij problematische vakken, maar ook om het trainen van leerkrachten in omgaan met autisme. Een aangepaste, concrete communicatie en veel structuur zijn een goed begin. Peter Vermeulen geeft in *Voor alle duidelijkheid - Leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs concrete tips en actieplannen voor leerkrachten*.

Loopt het kind ook met deze extra ondersteuning vast, dan is speciaal onderwijs nodig. Samen met de ouders, de school, de extra begeleiding en het kind zelf moet gekeken worden naar de beste oplossing. Dit geldt ook voor het middelbaar onderwijs. Kind en ouders kunnen bijvoorbeeld op zoek gaan naar een kleinschalige school met rustige lokalen, waar aandacht is voor leerlingen met autisme. Maar Voortgezet Speciaal Onderwijs kan ook de oplossing zijn, vanwege de kleinere klassen en de extra begeleiding.

*Voor alle duidelijkheid - Leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*, door Peter Vermeulen, € 18,75, ISBN 9789064452895

Meer informatie over het leerlinggebonden budget: [www.oudersenrugzak.nl](http://www.oudersenrugzak.nl)

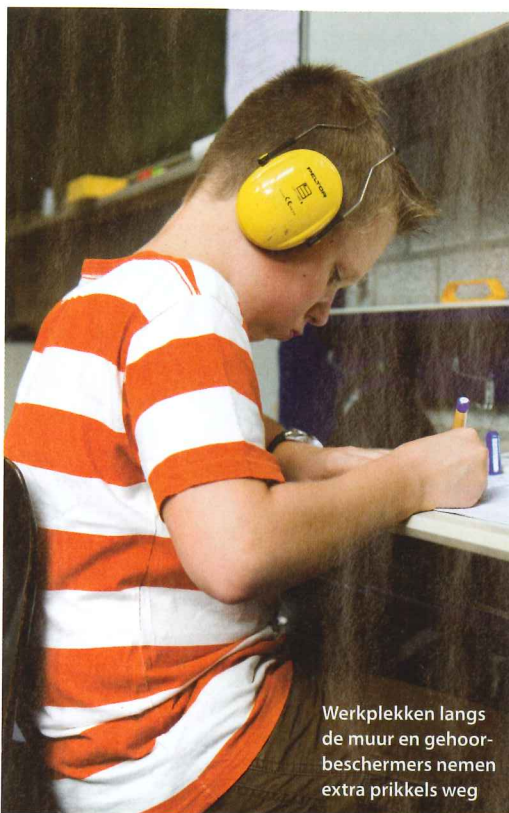
## Elk kind z'n eigen aanpak

Floor (10) stroomde via het medisch kinderdagverblijf door naar deze school. Haar moeder: 'Ze heeft wel een uitstapje gemaakt: één ochtend per week ging ze naar het regulier onderwijs om te zien of dat beviel. Maar Floor zat met gehoorbeschermers in een klas van 25 kinderen. Dat werkte niet. Op deze plek voelt ze zich gelukkig.'

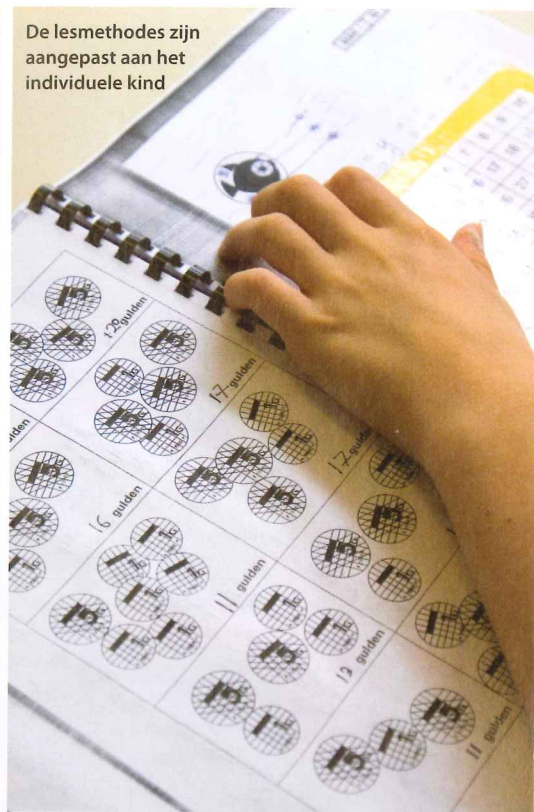
Ook Bas (12) en Thijmen (11) volgden eerst regulier onderwijs. Toen zij vastliepen op school en er sprake bleek van autisme, viel de keuze op speciaal onderwijs. De ouders van Bas: 'Bas liet op school gewenst gedrag zien, maar thuis zaten we met een knallend ventje. Alle frustratie moest eruit. Hier vindt hij het veel leuker! Er is een last van hem afgevallen. Voordat Bas hier op school kwam, had hij bijvoorbeeld met zijn grootouders misschien vier woorden gesproken. Nu kwebbelt hij de oren van hun hoofd.'

Er is veel waardering voor de individuele aanpak. De moeder van Thijmen: 'Ze kijken hier eindeloos naar welke lesmethode bij een kind aanslaat. Als de ene niet werkt, wordt er een andere geprobeerd. De meeste kinderen vinden geschiedenis en natuurkennis wel interessant. Maar ze moeten ook leren rekenen en lezen. In de klas kan dus ieder kind zijn eigen taal- of rekenmap hebben. Dat gaat je in het regulier onderwijs echt niet lukken!' Ook voor Mieke Montanus maakt dit het werken op deze school heel speciaal: 'Het leren verloopt bij kinderen met autisme anders. Dat maakt het ingewikkeld, maar ook heel boeiend. Soms krijg je ineens grip op hoe een kind denkt, waarom het iets niet wil of niet gemotiveerd is. We zoeken constant naar wat het beste voor ze is. Dat doen we samen met de ouders, zij zijn tenslotte de deskundigen. Het werk is intensief maar heel bijzonder. Ieder kind heeft zijn eigen sleuteltje dat je moet zien te vinden. En als je dat vindt, is dat een enorme beloning!' ●

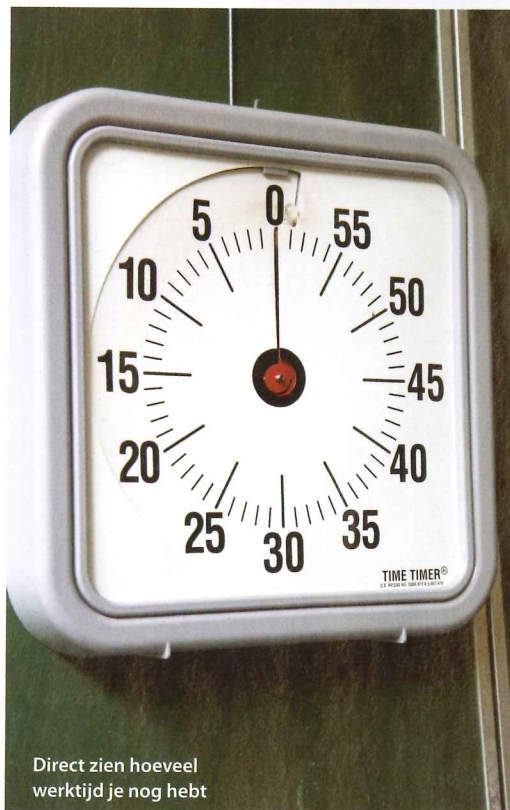
Meer info  
[www.bergenbosch-school.nl](http://www.bergenbosch-school.nl)



Werkplekken langs de muur en gehoorbeschermers nemen extra prikkels weg



De lesmethodes zijn aangepast aan het individuele kind



Direct zien hoeveel werktijd je nog hebt



Schommelen volgens de regels